

de Proosdijkroniek

JAARGANG 38 | NUMMER 1 | MAART 2022

STRATEN VAN MIJDRECHT

OVERLIJDENSAKTEN: MEER DAN DE REGISTRATIE VAN EINDIGHEID

DE GESCHIEDENIS VAN DE BRANDWEERCENTRALE IN ABCOUDE

Bepaling van de gemeentegrenzen in 1832

door Kees Floor¹

In de periode 1818-1833 werden de grenzen van alle gemeenten in de provincie Utrecht formeel vastgelegd. Het was een van de activiteiten die plaatsvonden ter voorbereiding van de instelling van het Kadaster, dat in 1832 van start ging. De gemeenten waren destijds veel kleiner dan tegenwoordig.

Het grondgebied van de huidige gemeente De Ronde Venen omvatte maar liefst zeven negentiende-eeuwse gemeenten: Mijdrecht, Wilnis, Oudhuizen, Waverveen, Vinkeveen, Abcoude (1) en Baambrugge (figuur 1).

Het bepalen en opmeten van gemeentegrenzen verliep volgens in de Franse tijd ingevoerde, nauw omschreven procedures, die waren gebundeld in een draaiboek (2). Eerst moesten van elke gemeente de buitengrenzen worden vastgesteld. Daarna werd het grondgebied van de gemeente opgedeeld in secties. Ten slotte volgde de opmeting van de afzonderlijke percelen per sectie en per gemeente. De richtlijnen uit het draaiboek werden aanvankelijk redelijk goed gevolgd, maar gaandeweg, vooral na 1825, ging men er aanzienlijk soepeler mee om.

GANG VAN ZAKEN ANNO 1818

Het opnemen van de gemeentegrenzen verliep volgens de talrijke daarvan opgemaakte processen-verbaal in de beginperiode als volgt. Een 'landmeter der eerste klasse' kwam op afspraak, veelal in het gezelschap van een controleur der directe belastingen, naar

Figuur 1 - Gemeenten in het noordwesten van de provincie Utrecht. Uitsnede uit de kaart van de provincie Utrecht, met gemeentegrenzen volgens de in de periode 1818-1832 opgemaakte processen-verbaal van grensbepaling, door P. van den Bosch, 1836. Bron: Beeldbank Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht LeW_5D3_17707.

het gemeentehuis van de gemeente waarvan de grenzen moesten worden bepaald. Daar troffen zij dan de schout (vanaf 1826 burgemeester genoemd) van de betreffende gemeente en de collega's van de overige buurgemeenten. De schouten konden zich laten vergezellen door een of meer aanwijzers, in aanzien staande inwoners die goed op de hoogte waren van de ligging van de grenzen van hun gemeente. Vanaf het gemeentehuis

vertrok het voltallige gezelschap naar een punt dat de gemeente met twee buurgemeenten gemeen had. Van daaruit ging men te voet of hoe dan ook langs de grens met de wijzers van de klok mee; het grondgebied van de in kaart te brengen gemeente hield men zo steeds aan de rechterhand.

Wanneer de grens met een volgende gemeente werd bereikt, beschreef de landmeter het zojuist afgelegde traject in een artikel dat later deel uit zou gaan maken van het proces-verbaal van grensbepaling. De land-

¹ Kees Floor (1947) werkte als meteoroloog bij het KNMI in De Bilt. Hij schreef talrijke artikelen voor de Volkskrant, diverse weerbladen en periodieken van historische verenigingen.

meter verzorgde daarnaast een tekening van de situatie langs de grens, de zogeheten figuratieve schets der grensscheiding. Deze diende als hulp bij het opstellen van de tekst, of later ter verduidelijking ervan en werd als bijlage aan het proces-verbaal toegevoegd.

De vertegenwoordigers van de betrokken gemeenten zetten hun handtekening onder het artikel met de tekst van de beschrijving van hun gezamenlijke grens. Daarna werd de tocht voortgezet langs de grensscheiding met de volgende buurgemeente; die grens werd eveneens beschreven en uitgetekend. Op die manier maakte de groep notabelen een volledige rondgang rond de gemeente waarvan de grenzen moesten worden opgenomen. Het eindresultaat was een proces-verbaal van grensbepaling met evenveel artikelen en schetsen als het aantal buurgemeenten bedroeg (3).

SCHETSEN VAN GRENSSCHEIDING UIT 1818

Van de negentiende-eeuwse gemeenten in De Ronde Venen zijn in die begintijd van de grensbepalingen geen processen-verbaal opgemaakt met bijbehorende schetsen van grensscheiding; ze waren pas in 1832 aan de beurt. Landmeters bezochten in 1818 wél reeds de buurgemeenten Ruwiel, Nigtevecht, Weesperkarspel en Nieuwer-Amstel; daarbij vervaardigden ze ook schetsen van gemeenschappelijke grenzen met gemeenten in ons aandachtsgebied. Zo toont *figuur 2*

de grens tussen Weesperkarspel en Abcoude.

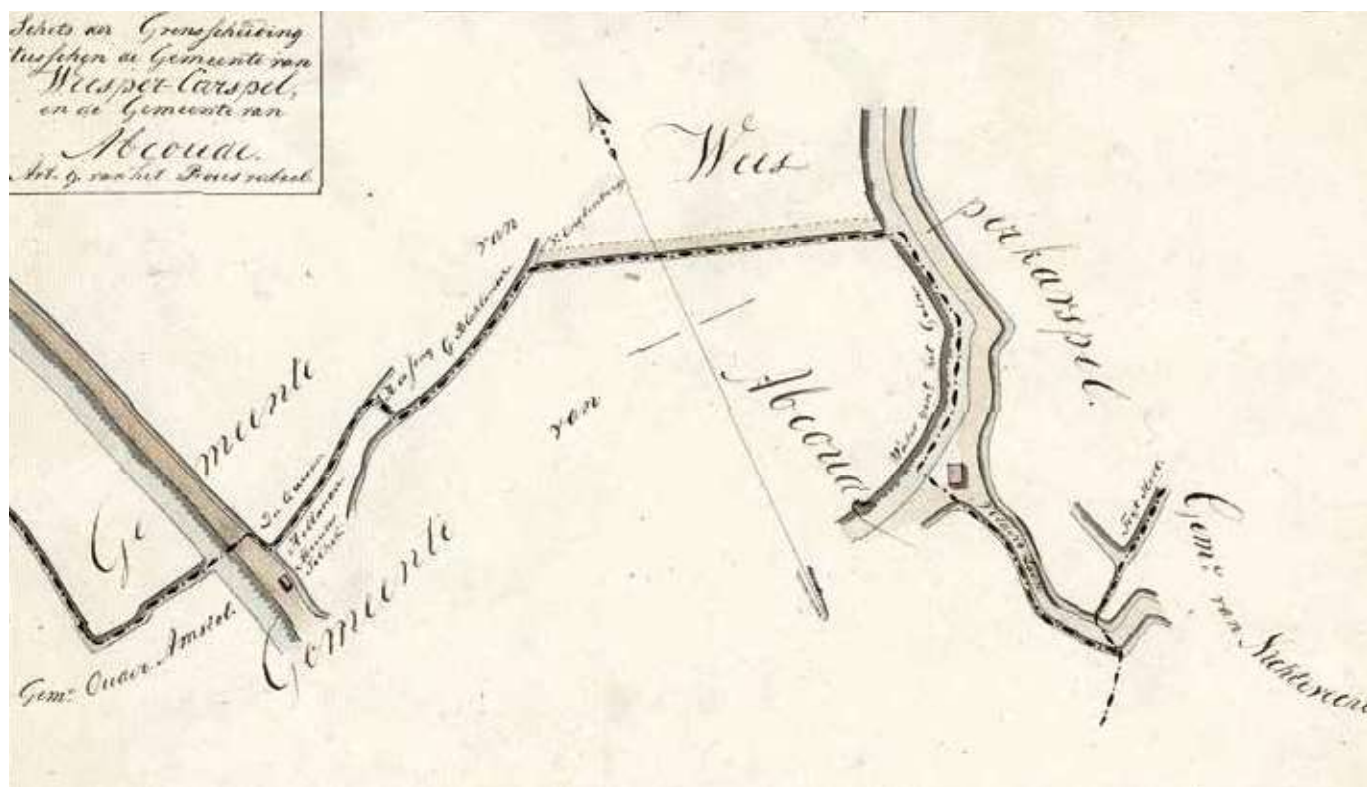
Het kadaster beschouwde Abcoude en Baambrugge destijds nog als één gemeente. In voorkomende gevallen werden soms al twee of meer buurgemeenten gezamenlijk op een blad weergegeven. Dat is bijvoorbeeld gedaan op de schets van de grenzen van Nieuwer-Amstel met onder andere Mijdrecht en Waverveen (*figuur 3*).

Hierdoor hoefde er voor de slechts ongeveer 700 meter lange grens met Mijdrecht geen apart vel papier te worden gebruikt. De figuur laat ook zien dat Thamen in 1818 nog een zelfstandige gemeente was. De gemeente bestond sinds 1 januari van dat jaar en zou 10 februari 1820 opgaan in Uithoorn. Daarmee was het de op drie na kortst functionerende gemeente in Nederland. Alleen Lobith, Durgerdam en Holysloot werden, elk na tien maanden, nog sneller opgeheven (4).

TWIJFELS

Achteraf is het zeer onwaarschijnlijk dat het opnemen van de gemeentegrenzen precies zo is verlopen als de processen-verbaal suggereren. Sommige gemeenten zijn gewoon te groot om via grotendeels ongebaande paden in één dag rond te lopen met een groep veelal ongetrainde notabelen. Dat zal bijvoorbeeld het geval zijn geweest bij de aan Mijdrecht en Waverveen gren-

Figuur 2 - Figuratieve schets der grensscheiding tussen de gemeenten Weesperkarspel en Abcoude. Vervaardiger: P. van den Bosch. Bijlage bij het proces-verbaal van grensbepaling van de gemeente Weesperkarspel, 13 februari 1818. Bron: Stadsarchief Amsterdam (3).

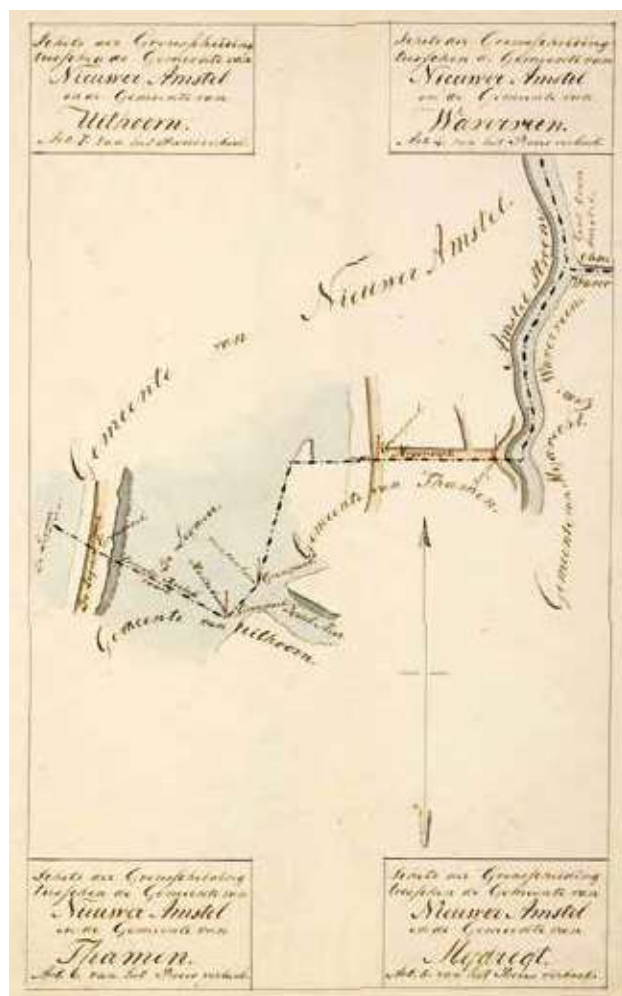

zende gemeente Nieuwer-Amstel, die een omtrek had van ongeveer 48 kilometer. Bovendien liepen de grenzen van Vinkeveen en van Waverveen met Abcoude, Wilnis, Oudhuizen en Mijdrecht voor een deel door het water (vergelijk figuur 4); dat leverde dus ongetwijfeld problemen op.

In het proces-verbaal van grensbepaling van Oudhuizen stond dan ook dat de opneming van de grens begon bij een perceel water. Verder laten notities in de archieven van gemeentebesturen soms zien dat er met verschillende buurgemeenten andere afspraken werden gemaakt op uiteenlopende tijden en diverse plaatsen van samenkomst; niemand voelde zich kennelijk geroepen een doelloze, inefficiënte procedure volgens de verouderde, door de Franse bezetter ingevoerde regels te volgen.

VERSNELLING

In de loop van de jaren twintig werd er in de ogen van de Nederlandse overheid veel te weinig voortgang geboekt met de voorbereidingen van het kadaster. Daarom moesten

Figuur 3 - Figuratieve schets der grensscheiding tussen de gemeenten Nieuwer-Amstel en Waverveen (rechtsboven), Mijdrecht (rechts-midden), Thamen (midden) en Uithoorn (midden-links).

Vervaardiger: P. van den Bosch. Bijlage bij het proces-verbaal van grensbepaling van de gemeente Nieuwer-Amstel, 12 september 1818. Bron: Stadsarchief Amsterdam (3).

Figuur 4 - 'Natte gemeentegrenzen' op een uitsnede uit de Kaart van de Provincie Utrecht uit 1850, vervaardigd onder toezicht van J.H. Kips. Samensteller en tekenaar: A.A. Nunnink. Bron: Beeldbank Archief Eemland, 1001_483.

de landmeters, die de leiding hadden bij onder andere het proces van het vaststellen van de gemeentegrenzen, vanaf 1826 prioriteit geven aan het opmeten van de percelen; tegelijkertijd werden de regels en procedures voor de grensbepaling versoepeld. De burgemeesters werden aangemoedigd in onderling overleg alvast tot gemeentegrenzen te komen, die dan later formeel konden worden bekrachtigd. Zo tekenden burgemeesters Nicolaas van Voorthuizen van Abcoude en Anthonie Verdam Az van Vinkeveen op 4 mei 1827 een proces-verbaal waarin de grens tussen de beide gemeenten werd vastgelegd (5). Drie dagen later accordeerden Van Voorthuizen en burgemeester Hendrik Ruijs van Vreeland een vergelijkbaar document. Daardoor kwam het geregeld voor dat een gemeente, tegen de oorspronkelijke bedoeling in, al in secties was opgedeeld en perceelsgewijs was opgemeten voordat de grenzen ervan officieel waren vastgelegd. Dat was in de provincie Utrecht bijvoorbeeld het geval bij alle zeven negentiende-eeuwse gemeenten van het huidige De Ronde Venen en bij de gemeenten in het Kromme-Rijngebied. Ze werden volgens de zogeheten kadastrale verzamelkaarten op-

gemeten in 1827 en 1828 (6), maar de grenzen zouden pas in 1832 formeel worden vastgesteld (3).

DE EINDSPURT

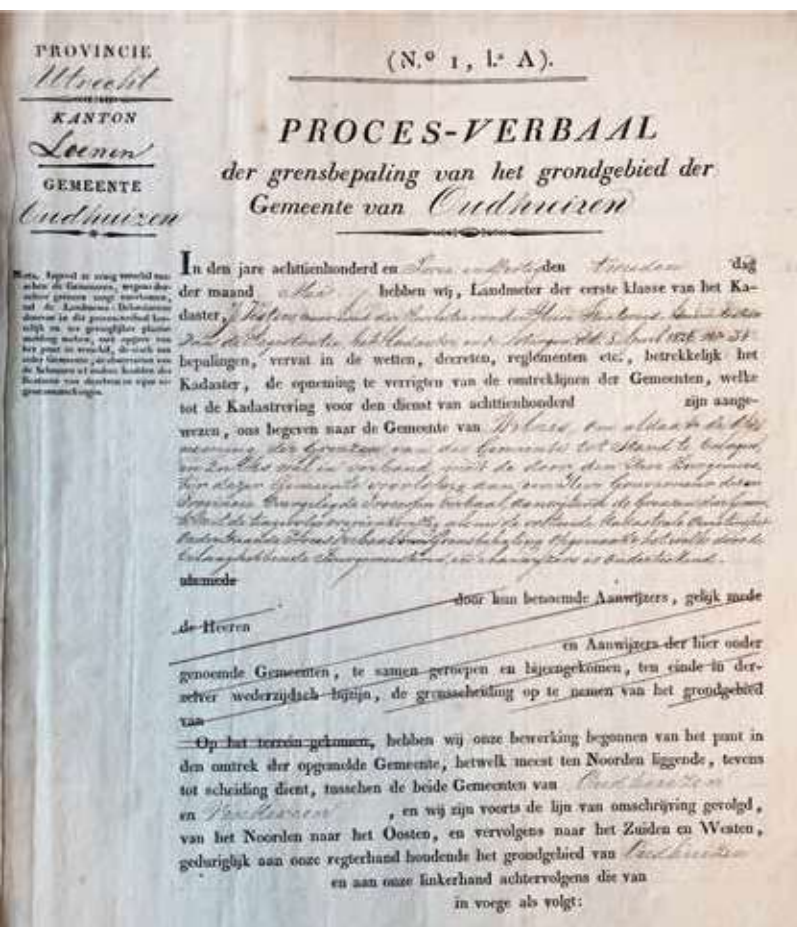
Op 1 oktober 1832 ging het kadaster officieel van start, al circuleren er ook alternatieve begindata. Op die datum hadden dus de processen-verbaal van grensbepaling van alle Nederlandse gemeenten binnen moeten zijn. In het voorjaar van 1832 was er in De Ronde Venen en in het Kromme-Rijngebied in dat opzicht echter nog niets gebeurd. Wel waren er op schrift gestelde onderlinge afspraken tussen de burgemeesters van de verschillende gemeenten. De opmeting van de percelen had, zoals we eerder zagen, inmiddels plaatsgevonden in de jaren 1827 en 1828. De kaarten die deze werkzaamheden hadden opgeleverd konden bij het formeel vastleggen van de grenzen dan ook goed gebruikt worden.

In de zomer werd kennelijk alles op alles gezet om de oprichtingsdatum van het kadaster te halen. In mei werden de processen-verbaal van grensbepaling opgesteld van de gemeenten Wilnis en Oudhuizen, in juli volgden Abcoude en Baambrugge, in september was de beurt aan de gemeenten Waverveen en Vinkeveen en Mijdrecht tenslotte werd gedaan in oktober. In de opgestelde processen-verbaal is al te lezen dat gebruik is gemaakt van de voorlopige grenzen die het eerder gevoerde overleg tussen de burgemeesters had opgeleverd (figuur 5). De grensbepaling was dus veelal verworden tot een betekenisloze formaliteit.

GANG VAN ZAKEN ANNO 1832

Het loslaten van de voorgeschreven volgorde, eerst een grensbepaling, daarna een indeling van het grondgebied in secties en tenslotte de perceelsgewijze opmeting, was niet de enige regel die vlak voor het van start gaan van het kadaster werd geschonden. Ook het voorschrift dat er evenveel figuratieve schetsen van grensscheiding getekend moesten worden als er buurgemeenten waren, werd totaal genegeerd. De volledige gemeentegrens met alle buurgemeenten werd nog slechts weergegeven in één verzamelafbeelding (figuur 6), vermoedelijk achter het bureau getekend op basis van een kadastrale verzamelkaart van de betreffende gemeente. Aan deze schetsen uit 1832 is duidelijk minder zorg besteed dan aan die uit 1818.

Tot zover bleven de landmeters in alle gemeenten van De Ronde Venen en in het Kromme-Rijngebied op dezelfde manier in gebreke. In de gemeenten Wilnis, Oudhuizen, Baambrugge en Abcoude ging landmeter

Figuur 5 - Eerste blad van het proces-verbaal van grensbepaling van de gemeente Oudhuizen uit 1832. Bron: Het Utrechts Archief (3).

Schets van het proces-verbaal van grensbepaling van de gemeente Mijdrecht, 10 oktober 1832.
Vervaardiger: H.L. Woudsma. Bron: hisgjs.nl.

HAASTWERK IN OUDHUIZEN

De tekst van het proces-verbaal van grensbepaling van Oudhuizen toont duidelijke tekenen van haastwerk. Landmeter Vesters schrijft daarin dat hij naar Wilnis is gekomen voor het opmeten van de grenzen van die gemeente; uit de rest van de tekst blijkt dat het om de grensbepaling van Oudhuizen gaat. Jacob van der Does was burgemeester van beide gemeenten. Het ligt voor de hand dat Vesters bij hem slechts eenmaal

J. Vesters echter nog een stapje verder. Daar werd namelijk ook de zo tot de verbeelding sprekende rondgang van de notabelen langs de gemeentegrenzen geschraapt. De 32 kilometer rond Abcoude en de kleinere afstanden rond de andere gemeenten vormden kennelijk een te grote uitdaging. Ook in het Kromme-Rijngebied was Vesters de enige van de drie landmeters die in de provincie Utrecht werkzaam waren, die in zijn processen-verbaal van grensscheiding aangaf dat men niet buiten de deur was geweest. We weten niet of hij de kantjes ervan af liep of dat hij de enige was die eerlijk aangaf dat het opstellen van een proces-verbaal ambtelijk bureauwerk-voor-de-vorm was geworden.

BEZWAAR VAN WEESPERKARSPER

Toch hechtte burgemeester H.W.C. Rittershausen van Weesperkarspel aan het document nog voldoende waarde om tegen de eindversies van de processen-verbaal van grensbepaling van Abcoude en van Baambrugge verzet aan te tekenen. Met name de volgende tekst zal hem in het verkeerde keelgat zijn geschoten: *Beginnende [beschrijving beginpunt] hebben wij volgens aanwijzing van den Burgemeester, en aanwijzers van Baambrugge [respectievelijk Abcoude] in tegenwoordigheid van den Burgemeester, en aanwijzers van Weesperkarspel bevonden dat de grensscheiding dezer twee Gemeenten gevormd wordt .....*

Rittershausen was naar eigen zeggen echter niet op de hoogte gebracht van het feit dat de grensoptelling zou gaan plaatsvinden. Ook was niemand van zijn gemeentebestuur daarover geïnformeerd. Bovendien bevatte het document volgens hem een niet nader gespecificeerde onjuistheid, vermoedelijk in het nadeel van zijn gemeente. Redenen genoeg dus om de vereiste handtekening niet te zetten.

op bezoek is geweest om zowel een handtekening voor het proces-verbaal van Wilnis als voor dat van Oudhuizen te verkrijgen. Om het niet te veel te laten opvallen werden twee verschillende data, namelijk 1 respectievelijk 2 mei 1832, opgevoerd als moment waarop de handelingen waren verricht.

Over de datering van de processen-verbaal van Abcoude en van Baambrugge kan iets vergelijkbaars worden opgemerkt. Deze beide gemeenten hadden eveneens een gezamenlijke burgemeester, de eerder genoemde Nicolaas van Voorthuizen. De op te stellen documenten zijn weer dag na dag gedateerd, op 14 en 15 juli. Bij Baambrugge ging het om een zondag, wat uiterst onwaarschijnlijk is. Mocht die datum toch kloppen, dan zou dat alleen al voor de burgemeester van Weesperkarspel voldoende reden kunnen zijn geweest om zich bij de grensoptelling niet te laten zien. ■

Voetnoten

- (1) Abcoude is de korte naam voor de gemeente Abcoude Proostdij en Aasdom; Baambrugge is de korte naam voor de gemeente Abcoude-Baambrugge.
- (2) Methodieke Verzameling der wetten, decreten, reglementen, instructiën en beslissingen, betreffende het Cadaster: naar de bestaande orde van zaken ingerigt en uitgetrokken, Bijvoegsel tot het Staatsblad, Achtste deel, Eerste stuk, Dordrecht 1821, p. 398 e.v.
- (3) De processen-verbaal bevinden zich onder andere in Het Utrechts Archief, toegang 1294, inv.nrs. 3802 (Wilnis en Oudhuizen), 2693 (Kromme-Rijngebied) en 3801 (overige genoemde Utrechtse gemeenten) en verder in het Stadsarchief Amsterdam, toegang 398, inv.nr. 267 (Weesperkarspel) en toegang 5520 inv. nr. 1565 (Nieuwer-Amstel).
- (4) Meer, A. van der, en Boonstra, O.: Repertorium van Nederlandse gemeenten vanaf 1812, Diemen/Arnhem 2011.
- (5) Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, toegang 1010, inv. nr. 427.
- (6) Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.